

Framsaga 24. nóv. 2014:
Gunnar Karlsson. Inngangur að sagnfræðiheimspeki
nútímans. HÍ 2006. - II og IV kafli

Höfundur rekur í stuttu máli nokkur verk um
frásagnareðli sögunnar á tímabilinu 1960-
1979. – Megináhersla verður lögð á Hayden
White's, "Metatheory."

Flutningsmenn:

- Telma Lind Ómarsdóttir
- Kristján Páll Guðmundsson
- Arnar Sverrisson

Gunnar rekur vangaveltur nokkurra málsmetandi fræðimanna um eðli frásagnarinnar (narrative/history):

- Arthur Coleman Danto (1924-2013), norður-amerískur heimspekingur og listgagnrýnandi.
- Walter Bryce Gallie (1912-1998), skoskur heimspekingur og fræðimaður á sviði félags- og stjórnmálafræða.
- Morton White (1917), norður-amerískur heimspekingur og hugmyndasögufraeðingur.
- Edvard Morgan Forster (1879-1979), breskur rithöfundur og bókmenntagagnrýnandi - <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/214006/EM-Forster>
- Louis O. Mink (1921-1983), norður-amerískur söguspekingur, af sumum talinn, ásamt Hayden White, upphafsmaður fræðanna um gildi málsins (linguistic turn) fyrir sagnaritun.
- (Jean) Paul (Gustave) Ricoeur (1913-2005), franskur heimspekingur í anda fyrirbærafræða og túlkunarfræða.

Þróun söguspeki fram undir 1960 -1

- „Á fyrri hluta 20. aldar og allt fram á sjöunda áratuginn, gekk þróunin innan sagnfræðinnar í þá átt að greining kæmi í staðinn fyrir frásögn, að sagnfræðingar segðu ekki sögur heldur leituðu svara við rannsóknarspurningum, sönnuðu eða afsönnuðu tilgátur og settu fram kenningar.“ (bls. 14)

Þróun söguspeki fram undir 1960 -2

- „Breski sagnfræðingurinn Lawrence Stone [1919-1999] skrifaði svo fræga grein árið 1979 og bað um „revival of the narrative“ [að frásögnin gangi í endurnýjun lífdaganna]. Bretar nota hana gjarnan til að setja tímamót, en ég veit ekki hvort það hefur orðið veruleg breyting þar meðal sagnfræðinga.“ (bls. 15)
- Þessari grein verða gerð skil hér á eftir.

Nokkur meginatriði úr fræðum fyrrgreindra spekinga – 1 (A.C. Danto)

- Sammála um grundvallaratriði söguritunar, þ.e.: atburðaskrá (chronicle) og fléttu (plot/employment).
- Nokkurn veginn sammála um, að gildi sögunnar felist í henni sjálfri, þ.e. textanum.
- Nokkur hugtök:
- Arthur C. Danto: Frásagnarsetningar (narrative sentences): „... setningar sem vísa til tveggja atburða, segja frá þeim fyrri á þann hátt að frásögnin krefst vitneskju um þann seinni.“ (Bls.16.)

Nokkur meginatriði úr fræðum fyrrgreindra spekinga – 2 (L. Mink – 1)

- Louis O. Mink: Útfærir hugmyndina um frásagnarsetningar.
- 1.“Lýsingar á atburðum frá ströngu samtímasjónarmiði, eins og samtímamenn lýstu þeim þegar þeir gerðust.
- 2.Lýsingar sem hefðu getað verið orðaðar af samtímamönnum þegar atburður gerðist.
- 3.Lýsingar aðeins hugsanlega síðar, af því að þær vísa til þekkingar á atburði sem gerðist síðar. – Þetta er það sem Danto kallaði narrative sentences.

Nokkur meginatriði úr fræðum fyrrgreindra spekinga – 3 (L. Mink – 2)

- 4.Lýsingar sem aðeins eru hugsanlegar síðar vegna þess að þær byggjast á yngri tækni til að öðlast fróðleik. ...
- 5.Lýsingar aðeins hugsanlegar síðar af því að þær byggjast á síðari tíma hugtökum, ...“ (Bls. 16-17.)

Nokkur meginatriði úr fræðum fyrrgreindra spekinga – 4 (W.B. Gallie - 1)

- Walter Bryce Gallie hefur eftir breska sagnfræðingnum, Robin George Collingwood (1889-1943), um sérkenni sagnfræðilegrar sögu, að hún (1)eigi sér stað í tíma og rúmi og sé (2)samrýmanleg efnislega öðrum slíkum. „Hins vegar, segir Gallie, er boðorðið um eins samfelda mótsagnalausar sögu bara markmið sem sagnfræðingar stefna að en ekki eitthvað sem þeir ná eða halda sig við.“ (Bl. 19.)

Nokkur meginatriði úr fræðum fyrrgreindra spekinga – 5 (W.B. Gallie - 2)

- Þriðja sérkennið sækir Gallie til áður nefnds Collingwood; (3) „sagnfræðileg saga á í einkennilegum tygjum við sönnun – eins og sumir nefna (stands in a peculiar relation to something called evidence). Fjórða sérkenninu eys Gallie úr eigin brunni. Sagnfræðileg saga ber með sér (4) opinberan blæ.
„Sagnfræðingar eru oftast, ..., að bæta opinbera mynd samfélags af fortíð sinni.“ (Bls. 19)

Nokkur meginatriði úr fræðum fyrrgreindra spekinga – 6 (P. Ricoeur – 1)

- Paul Ricoeur: „Hans mat er að öll saga sé í eðli sínu frásögn, en hann segir að sagnfræðingum hætti til að gleyma því í metnaði sínum að vera vísindalegir. Frásögnin beið álitshnekki í sagnfræði á 20. öld, segir hann, hún var færð í kaf af tveimur straumum: ...“, þ.e. reynsluhyggju (framstefnu – pósitífisma) og „afneitun einstaklingsins sem söguefnis“ (Annálastefnan). (Bl. 21)

Nokkur meginatriði úr fræðum fyrrgreindra spekinga – 6 (P. Ricoeur – 2)

- „Hollenski póstmóðernistinn, Franklin [Rudolf] Ankersmit [f. 1945), fræðimaður á sviði menningar og sagnfræði] ..., heldur því fram að Ricoeur hafi hikað við að stíga til fulls skref sem var óhjákvæmilegt til að leggja eitthvað verulega merkilegt til málanna, skrefið út í mál-heimspeki. Hann klippir vængina af narratífismanum, segir Ankersmit og á þar við að Ricoeur hætti sér ekki inn á það sem ég kalla ... póstmóðernisma.“

Franklin Ankersmit og Hayden White - 1

- „Frank Ankersmit hefur af miklum þunga lagt áherslu á gildi „Metahistory“ fyrir hinn enskumælandi heim. Að dómi Ankersmit og sálufélaga hans, hefur White sýnt fram á, að sú skoðun, að tungumálið sé hlutlaus miðill í sagnaritun, hafi gengið sér til húðar. ... Loksins, um síðir, hefur söguspekin lokið upp augum fyrir gildi málsins (linguistic turn) og kveðið sér hljóðs í fræðum samtímans.“(<http://en.wikipedia.org/wiki/Metahistory> - vitnað í: Ankersmit, F. History and Tropology. The Rise and Fall of Metaphor. Berkely, University of California Press, 1994.)

Franklin Ankersmit og Hayden White - 2

- „Sumir helstu postular póstmóðernismans í sagnfræðiheimspeki hafa tekið White upp á arma sína, gert hann að spámanni sínum. Bandaríkjamaðurinn Hans Kellner [professor við North Carolina State University, Ph.D. í evrópskri menningarsögu] hafði um Metahistory ummæli sem F.R. Ankersmit tók undir seinna „that never had a philosopher of history written „a book so fully and openly about language.“ White varð þannig spámaður þeirra sagnfræðiheimspekingsa sem leggja mesta áherslu á að sagnfræði sé texti frekar en fróðleikur.“ (Bls. 28.)

Hayden White (fæddur 1928) – 1/maðurinn

Metahistory. The Historical Imagination in
Nineteenth-Century Europe. John Hopkins
University Press. Baltimore 1973.

Samkvæmt

http://en.wikipedia.org/wiki/Hayden_White er
hann professor emeritus við Kaliforníuháskóla
(Santa Cruz). Síðasta kennslustaða við Stanford
háskólann í samanburðarbókmenntum. MA og
doktorspróf frá Háskólanum í Michigan.

Hayden White – 2/fræðimaðurinn

- “Eins og vænta má hefur White ekki notið eintómrar aðdáunar; hann hefur líka verið gagnrýndur mikið, og ég tek enga ábyrgð á honum þannig að ég fullyrði að hann verðskuldi alla þá frægð sem hann hefur hlotið. Ég vel hann sérstaklega til kynningar vegna þess hvað hann er vel þekktur;
- Það er hluti af því að vera sagnfræðingur á okkar dögum að hafa einhverja hugmynd um hver Hayden White er.” (Bl. 28.)

Hayden White – 3/sagnfræði og skáldskapur

- „White tekur skýrt fram að atburðir sögunnar eigi sér tilveru utan við vitund sagnfræðingsins, ólíkt því sem gerist með skáldskap, en sjálfa söguna búi sagnfræðingurinn til (6-7). Munurinn á skáldsögu og sagnfræðilegri sögu er þá sá að skáldið býr til atburði og sögu, sagnfræðingurinn finnur atburð og býr til úr þeim sögu.“ (Bl. 29.)

Hayden White – 4/ásetningur

- Tilgangur: „greining meginásýnda söguvitundar á nítjándu öldinni.(Metahistory, bls. 426)
- „Greining mín á djúpperð sögusmíða (historical imagination) nítjándu aldarinnar hefur þann tilgang að móta nýtt sjónarhorn á umræður um eðli og gildi (function) sögulegrar þekkingar.“ (Sama rit, bls. 2)

Hayden White – 5/aðferð

- Aðferð: Beinir sjónum að innviðunum, án þess að taka afstöðu til inntaks verkanna eða gildis.
- Greining á sér stað á grundvelli; “almennrar kenningar um gerð sögulegra verka.” (Sama rit, 426.)
- Um tveggja stiga greiningu er um að ræða; þ.e. greining nafntogaðra jöfra sagnaritunar á nítjándu öldinni annars vegar og hins vegar hliðstæða greiningu á jöfrum söguspekinnar (philosophers of history) á sömu öld, fjögurra af sitt hvoru stigi. Þeir eru:

Hayden White - 6/efniviður 1

Sagnaritarar:

- Jules Michelet (1798-1874),
- Leopold von Ranke (1795-1886),
- Alexis-Charles-Henri Clérel de Tocqueville (1805-1859),
- Carl Jakob Christoph Burckhardt (1818-1897).
- Philosophers of history: Georg Wilhelm Friedrich Hegel (1770-1831), Karl Marx (1818-1883), Friedrich Nietzsche (1844-1900), Benedetto Croce (1856-1952).

Hayden White – 7/efniviður 2

Söguspekingar:

- Georg Wilhelm Friedrich Hegel (1770-1831),
- Karl Marx (1818-1883),
- Friedrich Nietzsche (1844-1900),
- Benedetto Croce (1856-1952).

Hayden White – 8/greiningarkerfi 1

Flókið greiningarkerfi:

Fjögur málbrögð (trope): 1.Myndhvörf (metaphor), 2.nafnhvörf (metonymi), 3.eigindhvörf (synechdoche) og 4.andhvörf (irony).

Þrjú skýringarhættir (explanatory mode), fjórir undirflokkar. Sögupráður/flækja (draumórar (romantic), svartsýni (tragic), bjartsýni (comic) og ádeila (satire).

Hayden White – 9/greiningarkerfi 2

(Framhald skýringarháttanna)

2. Röksemdafærsla; frumspeki (formist), vélhyggja (mechanistic), heildarhyggja (organicist) og samhengishyggja (contextualist).
3. Hugmyndafræði (fjögur tilbrigði); íhaldssemi (conservative), frjálsslyndi (liberal), anarchist (stjórnleysi) og róttækni (radikal).

Hayden White – 10/niðurstöður 1

- (1) Í sjálfu sér er engin „eiginleg saga“ til sem ekki er „söguspeki“ einnig.
- (2) Hugsanlegir skýringarhættir sagnaritunar eru þeir sömu og söguspekinnar.
- (3) Í sjálfu sér fela téðir skýringarhættir í sér skáldlega andagift, sem hvort tveggja móta greiningu, áður en til skýringar kemur, og sjálfa skýringuna.
- (4) Það eru engar kenningar, sem ótvírætt réttlæta, að einn skýringarhátt sé raunsærri en annar.

Hayden White – 11/niðurstöður 2

- (5) Af fyrrgreindum sökum erum við nauðbeygð til að kjósa skýringarkost í þeirri viðleitni að botna í sögunni.
- (6) Því er affararsælast að velja sögulegt sjónarhorn á grundvelli fegurðar (aesthetic) eða siðferðis fremur en þekkingarfræða, og að lokum
- (7) Krafa um vísindagildingu sagnfræðinnar felur eingöngu í sér val tiltekinna hugtaka, sem ræðst annað tveggja af viðhorfi til siðferðis eða fegurðar. Þekkingarfræðileg réttlæting þeirra hugtaka hefur enn ekki átt sér stað. (Metahistory, bls. xii.)

